

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КІНАШ НАТАЛІЯ БОГДАНІВНА

УДК 342.71 (477)

**РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ
ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент
Солоненко Олег Миколайович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри конституційного права та прав людини

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Нестерович Володимир Федорович,
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін

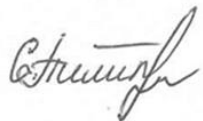
кандидат юридичних наук, професор
Олійник Анатолій Юхимович,
Київський національний університет технологій та дизайну,
професор кафедри приватного та публічного права
факультету підприємництва та права

Захист відбудеться «27» серпня 2020 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «27» липня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відображені у главі II Європейської конвенції про громадянство «загальні принципи, що стосуються громадянства» за міжнародним рівнем визнання та закріплення необхідно вважати «загальноєвропейськими принципами громадянства», оскільки вони є вихідними, уніфікованими засадами та стандартизованими основами громадянства для держав – учасниць Ради Європи, а отже, й для України.

Водночас від того, наскільки вони запроваджені у внутрішньодержавному праві, залежить прогресивний розвиток цих принципів. Тому законодавство однієї держави у сфері громадянства визнається іншими державами тільки за умови його відповідності міжнародному праву та принципам права, які є загальноновизнаними стосовно громадянства.

Відтак Україні слід вживати заходів щодо реалізації своєї політики у сфері громадянства та вироблення єдиних підходів до регулювання питань громадянства на законодавчому рівні в контексті європейської інтеграції. А тому в порівняльному аспекті з національними принципами громадянства виникає потреба в науково-теоретичному осмисленні реалізації в Україні загальноєвропейських принципів громадянства, що дасть змогу значно поглибити й розширити наукове уявлення про це правове явище, усвідомити його тенденції, сутність і місце в системі конституційного права Української держави.

Актуальність теми пов'язана також із тим, що контраверсивна динаміка розвитку міжнародних відносин у сфері питань щодо громадянства в умовах військово-політичного конфлікту між Україною та Російською Федерацією з граничною гостротою також зумовлює потребу в нових підходах, концепціях та напрямках до конституційно-порівняльного дослідження принципів громадянства. Адже сучасні реалії міжнародних відносин між Україною та Російською Федерацією, зокрема в примусовому наданні російського громадянства тим громадянам України, які залишились проживати на тимчасово окупованій території України, свідчать про протиправне намагання ліквідувати українську національну ідентичність, що вимагає в нинішніх умовах співіснування запровадження відповідних заходів у сфері захисту громадянства України як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Для вивчення порушеної проблеми у межах цього конституційно-порівняльного дослідження передбачається звернення до наукових праць, що присвячені не лише проблематиці «принципів громадянства», їх реалізації. Вагоме значення мають фахові наукові здобутки ряду галузевих юридичних наук, зокрема філософії права, теорії держави і права, конституційного права тощо.

Аналіз окремих проблем у сфері інституту громадянства, зокрема його принципів, зумовили системну появу ґрунтовних наукових праць українських та зарубіжних учених за авторством: Л. М. Альбертіні, В. Л. Бабуріна, Ю. Г. Барабаша, Р. Б. Бедрія, В. О. Боняк, Ю. Р. Боярса, М. В. Варлена, П. О. Великоречаніна, О. В. Виноградова, Л. Д. Воеводіна, Ю. Габермаса,

С. Д. Гусарєва, І. І. Дахової, С. В. Дрьомова, О. В. Журавки, В. А. Завгороднього, Є. Н. Ізотової, М. І. Козюбри, В. П. Колісника, А. М. Колодія, В. В. Кравченка, В. В. Лазарева, О. С. Лотюк, О. О. Майданник, В. Ф. Мелашенка, Ю. Мюррея, В. Ф. Нестеровича, А. Ю. Олійника, Я. В. Подими, Т. М. Слінько, О. В. Совгирі, І. Д. Софінської, В. П. Суботенко, М. І. Суржинського, Ю. М. Тодики, О. О. Уварової, В. Л. Федоренка, Я. В. Фенич, Т. Хаммара, Ю. С. Шемшученка, Н. Г. Шукліної, Е. С. Юсубова та ін.

Беручи за пізнавальний предмет проблеми інституту громадянства, необхідно виокремити дисертаційні праці, захищені останнім часом: «Адміністративно-правове забезпечення права на громадянство в Україні» (2019 р.) Я. В. Фенич та «Філософсько-правова доктрина громадянства» (2019 р.) І. Д. Софінської. Саме в останній праці фрагментарно розглядаються певні положення Європейської конвенції про громадянство. Це свідчить про появу в Україні нових підходів у напрямках наукового осмислення проблем інституту громадянства.

Водночас, враховуючи широкий спектр різних наукових праць, формально орієнтованих на висвітлення та вирішення проблем у сфері інституту громадянства, монографічних, науково аргументованих, конституційно-порівняльних досліджень реалізації загальноєвропейських принципів громадянства як у вітчизняній, так і в зарубіжній доктринах, немає.

У той же час досягнуті у сфері інституту громадянства науково-теоретичні результати слугують підґрунтям для подальших усебічних теоретичних досліджень у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконувалось на кафедрі конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 року № 509–VIII, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 275, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 року (протокол № 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 червня 2013 року (протокол № 21) та уточнено від 28 січня 2020 року (протокол № 2).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні з позиції порівняльного аналізу з національними принципами

громадянства, а також розробка та обґрунтування теоретичних та практичних висновків і пропозицій з удосконалення принципів громадянства України.

Для досягнення мети дослідження було постановлено такі *задачі*:

- окреслити стан сучасних науково-теоретичних розробок у реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні;
- систематизувати нормативно-правові джерела конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні за обставин тимчасової окупації частини державної території;
- охарактеризувати та узагальнити методологію проведення конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні;
- окреслити доктринальні підходи щодо визначення понять «загальноєвропейські принципи громадянства», «принципи громадянства»;
- сформулювати авторську дефініцію «загальноєвропейські принципи громадянства»;
- здійснити видову конституційно-порівняльну характеристику загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України і на цій підставі виокремити загальні ознаки й характерні особливості принципів громадянства, що найбільш об'єктивно відображають їх сутність на сучасному етапі розвитку України;
- системно охарактеризувати принципи громадянства України;
- встановити співвідношення та правові зв'язки національних та загальноєвропейських принципів громадянства;
- оцінити стан і з'ясувати основні тенденції реалізації захисту громадянства України за обставин тимчасової окупації частини державної території, а також з огляду на ці фактори розробити й обґрунтувати пропозиції щодо подальшого вдосконалення принципів громадянства України.

Об'єктом дослідження є конституційно-правові відносини, що виникають стосовно громадянства.

Предметом дослідження є реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність сучасних як філософських, загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів, принципів і прийомів наукового осмислення. Вибір та формулювання методологічного інструментарію був зумовлений загальною метою і поставленими задачами дисертаційного дослідження.

Загалом методика цього дослідження є унікальною, пристосованою до конституційно-порівняльного аналізу «загальноєвропейських принципів громадянства» та «принципів громадянства України», визначає способи здобуття наукових знань; спрямовує та формулює порівняльний дослідницький напрям; забезпечує всебічність отримання інформації щодо порівняльного дослідження; сприяє запровадженню новітньої інформації до понятійно-категоріального апарату теорії науки конституційного права.

Зокрема, під час конституційно-порівняльного дослідження предмета дисертації застосовувались такі наукові методи: *діалектичний метод* – як універсальний метод пізнання «загальноєвропейських принципів громадянства» та «принципів громадянства України» у процесі їх правового становлення й розвитку (підрозділи 1.2, 2.2). *Герменевтичний метод* дав змогу змістовно проаналізувати різноманітні авторські здобутки у цьому дослідженні, вирішити не вирішені раніше проблеми (підрозділ 1.1). *Феноменологічний метод* дав можливість уявити вказані принципи як певний правовий феномен (підрозділи 2.2, 3.1). *Формально-юридичний метод* дав змогу описати, класифікувати й систематизувати «загальноєвропейські принципи громадянства» та «принципи громадянства України» під час порівняльного аналізу Європейської конвенції про громадянство та чинного законодавства України (підрозділ 3.1). *Порівняльно-правовий метод* як найбільш застосований: у характеристиці відповідності чинного законодавства України міжнародно-правовим стандартам, зокрема європейським, у сфері принципів, що стосуються громадянства фізичних осіб (підрозділ 1.2); у порівнянні теоретико-правових доктрин розуміння «принципи громадянства» (підрозділ 2.2); у виявленні рис тотожності та схожості загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України (підрозділ 3.1). *Статистичний метод* використано для вивчення стану і тенденцій, узагальнення та розробки пропозицій щодо захисту громадянства України на тимчасово окупованій території України (підрозділ 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення вибіркової правозастосовної практики законодавства України; статистичні дані щодо громадянства України; окремі рішення Європейського суду з прав людини; аналітичні матеріали у сфері громадянства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед у тому, що дисертаційна робота є першим комплексним науковим дослідженням, яке присвячене реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні в конституційно-порівняльному аспекті. У дослідженні викладено ряд нових концептуальних положень, висновків та рекомендацій, що мають важливе науково-теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– на основі порівняльного аналізу обґрунтовано, що загальноєвропейські принципи громадянства та принципи громадянства України тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені, утворюють інституціоналізовану систему, яка, враховуючи законні інтереси фізичної особи та держави, конструктивно формулює політико-правові вимоги, сукупність яких забезпечує цілісність та стабільність національного інституту громадянства;

– сформульовано авторське визначення «загальноєвропейські принципи громадянства» як визнані Радою Європи та офіційно текстуально відображені у Європейській конвенції про громадянство, уніфіковані й функціонально узагальнені принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, якими її держави-учасниці мають керуватися в питанні національного правового регулювання відносин у сфері громадянства;

– надано аргументацію про те, що проблема реалізації захисту громадянства України на тимчасово окупованій території України вимагає концентрованого дуалізму, зокрема, концептуально-національного та конструктивно-міжнародного підходів;

удосконалено:

– підхід до розуміння поняття «принципи громадянства», за яким це зумовлені об'єктивними закономірностями становлення й розвитку правового зв'язку між фізичною особою та державою усвідомлені керівні ідеї, вихідні положення, що в концентрованому вираженні визначають сталі, істотні риси інституту громадянства та системно втілені в нормативно-правових приписах засадничого, імперативного характеру, які офіційно закріплені у встановлених юридичних формах та обумовлюють зміст і спрямованість правового регулювання відносин у сфері громадянства;

– окремі теоретичні та правові аспекти розуміння принципів громадянства України, зокрема, як єдиного громадянства; запобігання виникненню випадків безгромадянства; неможливості позбавлення громадянина України громадянства України; визнання права громадянина України на зміну громадянства; неможливості автоматичного набуття громадянства України; рівності перед законом громадян України; збереження громадянства України, й на цій основі наведені можливі напрями їх законодавчого удосконалення;

– положення, за якими реалізація захисту громадянства України, а відтак і українських громадян, які постійно перебувають на тимчасово окупованій території України, потребує не лише внутрішньополітичного вирішення, а й міжнародного втручання, що обумовлює створення нових та удосконалення існуючих правових форм і засобів захисту прав і свобод громадян України з огляду, зокрема, на принципи громадянства;

дістало подальший розвиток:

– контекстне увиразнення сучасних науково-теоретичних напрацювань у сфері реалізації принципів громадянства, оскільки у кожному з них репрезентуються авторські позиції, які відповідним чином відіграють певну роль у становленні та формуванні нових теоретичних уявлень;

– пізнавальний потенціал питання «принципи громадянства», за яким він більшою мірою перебуває у площині таких наук, як теорія держави і права, філософія права, конституційне право;

– пропозиції щодо внесення змін і доповнень до статті 25 Конституції України та статей 2, 9 Закону України «Про громадянство України»;

– ідеї щодо тенденцій подальшого нормативно-правового вдосконалення національного інституту громадянства за посередництвом принципів громадянства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретично досягнуті та сформульовані результати дослідження є конкретним внеском у науку конституційного права та в правозастосовну практику державних органів. Наведені наукові положення, висновки, практичні пропозиції та рекомендації впроваджено, а також може бути використано в:

– *правотворчій діяльності* – під час підготовки нормативно-правових актів з питань засад правової політики у сфері національного громадянства, захисту громадян України на тимчасово окупованій території України (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 30 березня 2020 р. № 04-26/18-758 (66019));

– *освітньому процесі та науково-дослідній сфері* – для підготовки навчальних дидактичних та методичних матеріалів, програм, лекцій, посібників, підручників, тестових завдань із конституційного права, забезпечення прав людини в професійній діяльності, у написанні наукових тез, статей, монографій (акт впровадження Івано-Франківської філії Університету «Україна» від 4 лютого 2020 р.);

– *правозастосовній та правороз'яснювальній діяльності* – для розробки та юридичного вдосконалення відомчих нормативно-правових актів і правозастосовних документів, методичних рекомендацій щодо впровадження тестового оцінювання рівня кваліфікаційної підготовки (акт впровадження Івано-Франківського міського відділу Державної міграційної служби України в Івано-Франківській області від 6 лютого 2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і практичні результати дисертаційного дослідження оприлюднювались та обговорювались на засіданнях кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, на всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, зокрема: під час засідання круглого столу, присвяченого 17-й річниці прийняття Конституції України «Конституційна реформа в Україні: досвід, проблеми, перспективи» (м. Київ, 25 червня 2013 р.); на підсумковій науковій теоретичній конференції «Наукові здобутки молодих науковців-правоохоронців» (м. Київ, 28 березня 2014 р.); на VI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції у рамках відзначення Всеукраїнського тижня права «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 24 грудня 2015 р.); під час засідання науково-практичного столу «Верховенство права як гарантія конституційного ладу» (м. Київ, 5 грудня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному журналі (Республіка Молдова), а також у чотирьох тезах, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій і круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація містить анотацію, вступ, три розділи, що мають шість підрозділів, висновки, список використаних джерел (288 найменувань на 30 сторінках) і додатки, які подано на 31 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 281 сторінку, із них основний текст дисертації – 207 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, а також охарактеризовано методологічну основу роботи, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію та відомості про публікації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Доктринальні засади та нормативно-правові джерела конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні» містить два підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Стан сучасних науково-теоретичних розробок реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні»* автор, характеризуючи сучасний стан наукового розроблення питання реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні крізь призму підходів у юридичній науці до розуміння терміна «принципи громадянства» як складного, багатоаспектного правового явища, здійснив комплексне узагальнення доктринальних поглядів вітчизняних учених щодо відповідних проблемних питань принципів громадянства.

Зазначається, що одним із головних аспектів у відносинах України з державами – учасницями Ради Європи є імплементація у національне законодавство ряду міжнародних європейських стандартів. Одними з таких стандартів є загальні принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, визначені у главі II Європейської конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року, що потребує виконання відповідних завдань із приведення законодавства України у відповідність із цими міжнародними європейськими стандартами, а отже, їх реалізації та порівняння з національними, що є зближенням з європейськими державами, а відтак формуванням спільного європейського правового простору у сфері громадянства.

Отже, загальні принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, визначені у Європейській конвенції про громадянство, пропонується вважати загальноєвропейськими принципами громадянства, оскільки, як зазначається у положеннях цієї Конвенції, правила кожної держави – учасниці Ради Європи, які стосуються громадянства, повинні ґрунтуватися саме на цих загальних принципах.

Наголошено, що переважна більшість наукових праць у сфері інституту громадянства, зокрема його принципів, не містять, з урахуванням вимог міжнародно-правових актів (у тому числі Європейської конвенції про громадянство), узагальнене та цілісне висвітлення досліджуваної проблеми. Тому в порівняльному змісті з національними принципами громадянства існує прогалина у науково-теоретичному висвітленні реалізації в Україні загальноєвропейських принципів громадянства.

У підрозділі 1.2 *«Нормативно-правові джерела конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні за обставин тимчасової окупації частини державної території: міжнародні стандарти та національні законодавчі положення»*

розглянуто акти міжнародного характеру та нормативно-правові положення України, а також певною мірою (враховуючи обставини тимчасово окупованої території України та проблему захисту на цій території українських громадян) законодавство Російської Федерації, які вказують на доволі значну за обсягом і змістом правову базу для конституційно-порівняльного дослідження відповідних принципів громадянства.

Порівнюючи отримані результати аналізу міжнародної, української та у певному аспекті й російської нормативно-правової бази, резюмується, що українське законодавство більше зорієнтоване на системний захист національного громадянства. Тому Україна прийняла ряд нормативно-правових актів щодо захисту своїх громадян на тимчасово окупованій її території.

Зосереджено увагу на тому, що всупереч українському законодавству окупаційна влада Російської Федерації поширила свою юрисдикцію на частину суверенної території України, що торкнулося й статусу українських громадян. Нині пріоритетним у законодавстві України є спрямованість держави на захист громадянства України як окремої політики щодо забезпечення національної безпеки держави.

Розділ 2 «Методологія конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні та науково-теоретичне розуміння терміна “принципи громадянства”» містить два підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Методологія проведення конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні»* наголошено, що конституційно-порівняльне дослідження загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України вимагає чіткого теоретико-наукового уявлення про те, як саме воно здійснюється. Якість розробленого інструментарію залежить від ряду факторів, серед яких конститутивним є саме з'ясування ймовірних способів дослідження та засобів його здійснення: наукових підходів, принципів, методів.

Методологія цього науково-теоретичного дослідження полягає в тому, щоб чітко визначити, а відтак обрати ті методи аналізу «загальноєвропейських принципів громадянства» та «принципів громадянства України», які, по-перше, відповідають визначеному об'єкту та на його основі – предмету дослідження, по-друге, дають об'єктивне теоретичне формулювання про систему методів дослідження, зокрема у порівняльному аспекті, яку необхідно сприймати як теорію, звернену до юридичної практики. А одним із головних покликань методології в цьому науковому пізнанні є дотримання правил, визначених процедур, аксіом, яким необхідно слідувати в процесі змістовного конституційно-порівняльного пізнання «загальноєвропейських принципів громадянства» та «принципів громадянства України» під час їх реалізації.

Наголошено, що це конституційно-порівняльне дослідження має здійснюватися на рівні мікропорівняння, що вказує на обрану не глобальну, загальну проблему, а конкретизовану, спеціальну, яка у той же час є якісно різнобічною в процесі свого реального правового існування.

Зауважено на тому, що методологією конституційно-порівняльного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні в порівняльному контексті з національними принципами громадянства є цілісна, упорядкована система філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що забезпечило досягнення поставленої мети шляхом вирішення визначених дослідницьких завдань.

У підрозділі 2.2 «Поняття “принципи громадянства” в теоретико-правових доктринах: конституційно-порівняльний аспект» у порівняльному змісті розглянуто теоретичні розробки вчених, об'єктом яких є «принципи права», та на їх основі здійснено всебічне дослідження сучасних науково-теоретичних поглядів на термін «принципи громадянства».

Детальне та поетапне дослідження здійснювалось за алгоритмом руху в напрямі від загальнонаукового розуміння терміна «принципи права», на підставі вивчення підходів, ознак, властивостей, що пропонуються як у межах доктрин філософії права, загальної теорії права, так і на рівні науково-довідкових джерел, – до поняття «принципи громадянства», доктринально пропонованих на рівні конституційного права та на основі досягнутих результатів здійсненого порівняльного аналізу й авторської аргументованої узагальнюючої полеміки.

Репрезентовано удосконалений власний підхід до розуміння терміна «принципи громадянства», за яким це зумовлені об'єктивними закономірностями становлення і розвитку правового зв'язку між фізичною особою та державою усвідомлені керівні ідеї, вихідні положення, що у концентрованому вираженні визначають сталі, істотні риси інституту громадянства та системно втілені в нормативно-правові приписи засадничого, імперативного характеру, які офіційно закріплені у встановлених юридичних формах та зумовлюють зміст і спрямованість правового регулювання відносин у сфері громадянства.

У науково-теоретичних працях українських науковців «принципи громадянства» найповніше відображають сутність громадянства як цілісного правового інституту та характеризуються також як один з основних і найважливіших засобів пізнання сутності інституту громадянства. Як закономірності, що отримали наукове усвідомлення, «принципи громадянства» певною мірою повинні бути керівними ідеями, які виражають основні вимоги до практики.

У російських наукових працях «принципи громадянства» є керівними засадами, що лежать в основі вольової осмисленої діяльності людини, оскільки усвідомлюються людиною під впливом усієї сукупності суспільних відносин, що виникають на певному етапі розвитку суспільства, а також держави.

Стверджується, що змістовне наповнення терміна «загальноєвропейські принципи громадянства» ґрунтується на Європейській конвенції про громадянство. Положення цієї Конвенції виходять за формальні межі національних принципів громадянства, охоплюють загалом питання, які покликані сприяти прогресивному розвитку правових принципів, що стосуються громадянства, та їхньому запровадженню у внутрішньодержавному

праві, а також покликані запобігати можливим випадкам безгромадянства, яка встановлює принципи та правила, що стосуються громадянства фізичних осіб, з якими має узгоджуватися внутрішньодержавне право держав – учасниць Ради Європи.

Відтак розуміння європейських міжнародних регіонально-континентальних стандартів у сфері громадянства та їх реалізація є напрямом України до дотримання сучасних міжнародних стандартів у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина на національному рівні.

У науково-пізнавальному аспекті питання принципів громадянства в Україні є своєрідною інтелектуальною передумовою ефективного осмислення правових конструкцій «конституційно-правового інституту громадянства» та предметом зростаючої уваги з боку вчених.

Окрім того, принципи громадянства – це не статична категорія, а тому необхідними є їх дослідження й перевірка на відповідність тим фактичним відносинам, що виникають у сучасному суспільстві, а також співвідношення їх із міжнародно-правовими стандартами. А звідси – внесення корективів у законодавче закріплення таких принципів задля кращого повного функціонування цього інституту в Україні.

Відзначено, по-перше, що міжнародні стандарти накладають на держави обов'язок щодо їх дотримання, а відтак зумовлюють діяльність держави стосовно їх забезпечення, охорони й захисту. По-друге, у разі недотримання чи порушення міжнародних стандартів на відповідну державу накладаються певні міжнародні санкції, що за обставин тимчасово окупованої території України може стати приводом для нових санкцій проти держави-агресора.

За результатами здійсненого аналізу запропоноване загальне розуміння поняття «загальноєвропейські принципи громадянства» як визнані Радою Європи та офіційно текстуально відображені у Європейській конвенції про громадянство, уніфіковані й функціонально узагальнені принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, якими її держави-учасниці мають керуватися в питанні національного правового регулювання відносин у сфері громадянства.

Розділ 3 «Конституційно-порівняльна характеристика принципів громадянства та захист громадянства України на тимчасово окупованій території України» містить два підрозділи.

Підрозділ 3.1 «Видова конституційно-порівняльна характеристика загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України» присвячено конституційно-порівняльному аналізу змісту видів загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України, а також в аспекті розуміння напрямів захисту національного громадянства на тимчасово окупованій території України певною мірою й видів принципів громадянства Російської Федерації.

Національні види принципів громадянства з урахуванням домінантів відповідних міжнародно-правових актів визначають пріоритетні напрями державної політики у сфері громадянства і слугують конститутивною основою у формулюванні процесу регулювання відносин у цій сфері.

Конституційно-порівняльний аналіз загальних принципів, що стосуються громадянства, відображених у главі II Європейської конвенції про громадянство, та принципів громадянства України, а також видів принципів громадянства Російської Федерації дав змогу виокремити теоретичні та правові проблеми кожного з принципів громадянства України і на цій основі запропонувати можливі напрями законодавчого удосконалення національних принципів громадянства.

У підрозділі 3.2 «Стан і тенденції реалізації захисту громадянства України за обставин тимчасової окупації частини державної території» зазначено, що динамічний інтеграційний процес України та внутрішні проблеми породжують зменшення чисельності населення України.

Водночас увага зосереджується на тому, що однією з основних причин зменшення чисельності населення України є тимчасова окупація національної території, а також зазначається, що акт агресії Російської Федерації проти України за певних соціальних умов та політико-правових підстав призвели та призводять до набуття громадянами України альтернативного громадянства іншої держави, що також є загрозливим викликом у сфері національної безпеки.

Підкреслено, що для України за нинішніх гуманітарних криз поряд із перманентною військовою загрозою існує проблема захисту громадянства України, зокрема в аспекті збереження його у громадян України, які перебувають на тимчасово окупованій території.

Наголошується, що право на громадянство згідно зі статтею 15 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року системно входить до міжнародних фундаментальних прав людини, а відповідно до глави II Європейської конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року є одним із загальних принципів, що стосуються громадянства, на яких має ґрунтуватися сьогодення і вибудовуватися майбутнє держав – учасниць Ради Європи у питанні громадянства. Відтак це обумовлює міжнародні зобов'язання держав *erga omnes* (такий, що поширюється на всіх) щодо поваги до фундаментальних прав і основних свобод людини.

Зосереджено увагу на тому, що з часу тимчасової окупації частини території України і до сьогодні Російська Федерація екстратериторіально поширює на тимчасово окуповану територію України своє внутрішнє законодавство, зокрема в аспекті автоматичного (примусового) надання свого громадянства, що є прямо дискримінаційним, нівелює право вільного вибору громадянства та в цілому порушує право на громадянство. Примус до набуття українцями на тимчасово окупованій території України російського громадянства є, зокрема, прямим порушенням загальних принципів, що стосуються громадянства, закріплених у главі II Європейської конвенції про громадянство.

У контексті цього підрозділу виокремлено площину національних відносин і міжнародної взаємодії, що вимагає концентрованого дуалізму, зокрема, концептуально-національного та конструктивно-міжнародного підходу.

ВИСНОВКИ

У дисертації, яка вирізняється сучасною постановкою проблеми, виявленням і дослідженням нових тенденцій розвитку відносин у сфері концептуальних питань громадянства, здійснено теоретичне обґрунтування та нове вирішення наукового завдання реалізації загальноєвропейських принципів громадянства у порівняльному аспекті з національними, що дало у цьому сенсі змогу зробити такі наукові висновки та надати практичні пропозиції:

1. Оцінено сучасний стан обраної проблеми в юридичній науці. Вбачається схожість в Україні поглядів розкриття змістовної правничої сутності терміна «принципи громадянства».

Зосереджено увагу на тому, що одними з міжнародних європейських стандартів є загальні принципи, які стосуються громадянства фізичних осіб, визначені у главі II Європейської конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року, що потребує виконання завдань з приведення законодавства України у відповідність із цими міжнародними стандартами, а отже, їх реалізації та порівняння з національними, що є зближенням з європейськими інституціями, а відтак формуванням спільного європейського правового простору у сфері громадянства.

2. Запропоновано загальні принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, визначені у главі II Європейської конвенції про громадянство, вважати «загальноєвропейськими принципами громадянства», оскільки, як зазначається у положеннях цієї Конвенції, правила кожної держави – учасниці Ради Європи, що стосуються громадянства, повинні ґрунтуватися на цих загальних принципах.

Наголошено, що загальноєвропейські принципи громадянства є відповідними міжнародними стандартами у сфері громадянства.

3. З'ясовано, що наукові праці, присвячені питанням аналізу інституту громадянства, зокрема його принципам, й нині недостатньо вивчені в межах конституційного права. Науково-теоретичні досягнення, питання аналізу міжнародних принципів громадянства, зокрема загальноєвропейських та принципів громадянства України, мають переважно фрагментарний та безсистемний характер. Відсутні довгострокові програми захисту громадян та інституту громадянства України на тимчасово окупованій території України.

Кардинального вдосконалення потребує механізм надання правової допомоги громадянам України (як на рівні національних установ, так і на рівні міжнародних організацій), яким автоматично (примусово) надали громадянство Російської Федерації.

Водночас ці праці не вичерпали потреби у дослідженні ряду актуальних питань, що стосуються теоретико-правових і методологічних засад проведення конституційно-порівняльного дослідження принципів громадянства України та загальноєвропейських принципів громадянства, зокрема, як чинника, що впливає на стан забезпечення громадянства України на тимчасово окупованій національній території.

Зауважується, що в Україні ще не було здійснено комплексних спеціальних порівняльних досліджень загальноєвропейських принципів громадянства та національних принципів громадянства в конституційно-порівняльному аспекті.

Стверджується, що загальноєвропейські принципи громадянства є одним із способів наближення української правової системи до європейських стандартів правового регулювання відносин у сфері громадянства, а відтак досягнення цілей адаптації національного законодавства та інтеграції України в європейське співтовариство.

Констатовано, що сучасна агресивна політика Російської Федерації щодо України, зокрема в питаннях громадянства, вимагає від сучасної науки конституційного права комплексного обґрунтування інституту принципів громадянства, у тому числі в аспекті реалізації захисту громадянства України на тимчасово окупованій національній території.

4. Визначено, що обрана проблема реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні під час проведення конституційно-порівняльного дослідження з національними принципами громадянства також має на меті, по-перше, виявити шляхи захисту громадянства України на тимчасово окупованій території України, по-друге, сприяти мирному відновленню державного суверенітету України над усією її територією, а по-третє, виявити та в правовій площині зафіксувати вчинені міжнародні злочини з боку Російської Федерації проти громадян України, зокрема щодо права на громадянство на тимчасово окупованій території України, що зумовлює наукове пояснення відповідних явищ цього дослідження.

5. Наголошено, що важливість узгодження нинішньої державної політики України у сфері громадянства із міжнародними стандартами зумовлена насамперед тим, що відмінності в законодавстві про громадянство двох або більше держав можуть призвести до виникнення проблем у цій сфері.

Відтак на державному рівні слід вживати заходів щодо узгодження єдиних підходів до регулювання відносин у сфері громадянства на законодавчому рівні в контексті європейської інтеграції.

6. Відзначено, що акти міжнародного характеру й нормативно-правові положення України, а також у порівняльному вимірі (враховуючи обставини тимчасово окупованої території України та проблему захисту на цій території українських громадян) певною мірою законодавство Російської Федерації вказують на доволі значну за обсягом і змістом правову базу для конституційно-порівняльного дослідження відповідних принципів громадянства.

Порівнюючи отримані результати аналізу міжнародної, української та у певному аспекті й російської нормативно-правової бази, резюмується, що українське законодавство більше зорієнтоване на системний захист національного громадянства, а тому Україна ухвалила ряд нормативно-правових актів щодо захисту своїх громадян на тимчасово окупованій території.

Зауважено, що всупереч українському законодавству окупаційна влада Російської Федерації поширила свою юрисдикцію на частину суверенної території України, що торкнулося також статусу громадян України. Нині пріоритетним у законодавстві України є спрямованість держави на захист громадянства України як окремої політики щодо забезпечення національної безпеки держави.

7. Підкреслено, що у цьому конституційно-порівняльному дослідженні методологія виконує такі функції: визначає способи здобуття наукових знань, які відображають поняття, властивості, ознаки та види «принципів громадянства»; спрямовує та формулює порівняльний, дослідницький напрям, на якому має бути досягнута визначена нами мета; забезпечує всебічність отримання інформації щодо порівняльного дослідження «принципів громадянства»; сприяє запровадженню новітньої інформації до понятійно-категоріального апарату теорії науки конституційного права, що забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці конституційного права.

8. Репрезентовано удосконалений підхід до розуміння терміна «принципи громадянства», згідно з яким це зумовлені об'єктивними закономірностями становлення й розвитку правового зв'язку між фізичною особою та державою усвідомлені керівні ідеї, вихідні положення, котрі концентровано відображають сталі, істотні риси інституту громадянства та системно втілені в нормативно-правові приписи засадничого, імперативного характеру, що офіційно закріплені у встановлених юридичних формах та обумовлюють зміст і спрямованість правового регулювання відносин у сфері громадянства.

9. Уперше запропоновано загальне розуміння терміна «загальноєвропейські принципи громадянства» – як визнані Радою Європи та офіційно текстуально відображені у Європейській конвенції про громадянство уніфіковані й функціонально узагальнені принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, якими її держави-учасниці мають керуватися в питанні національного правового регулювання відносин у сфері громадянства.

10. Доведено, що диференційовані загальноєвропейські принципи громадянства та принципи громадянства України тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені, утворюють інституціоналізовану систему, яка, враховуючи законні інтереси фізичної особи та держави, конструктивно формулює політико-правові вимоги, сукупність яких забезпечує цілісність та стабільність національного інституту громадянства.

У взаємодії ці принципи громадянства здатні виконати свої функції та призначення, адекватно відобразити закономірності правового зв'язку між фізичною особою та державою.

11. Порівняно зі змістом національних принципів громадянства, загальноєвропейських принципів, що стосуються громадянства фізичних осіб, а також певною мірою і Російської Федерації, висвітлено окремі теоретичні та правові проблеми кожного з принципів громадянства України і на цій основі наведено можливі напрями законодавчого удосконалення національних принципів громадянства.

12. Обґрунтовано напрями вдосконалення національних принципів громадянства. Зокрема, на підставі порівняльного аналізу загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України, а також (в аспекті розуміння напрямів захисту національного громадянства на тимчасово окупованій території України) у певному значенні й видів принципів громадянства Російської Федерації запропоновано, по-перше, нову редакцію статті 25 Конституції України такого змісту:

Стаття 25. Громадянин України не може бути безпідставно позбавлений громадянства і права змінити громадянство України.

Законне позбавлення громадянства України є виключно додатковим покаранням, яке може застосовуватися у кримінальному провадженні на індивідуальній основі в результаті судового розгляду. Не допускається позбавлення громадянства України за расовими, етнічними, релігійними або політичними ознаками. Неможливо змінити громадянство України, якщо внаслідок цього громадянин України стане особою без громадянства.

Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі.

Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами.

По-друге, запропоновано конкретні редакційні зміни принципів громадянства до певних пунктів статті 2 Закону України «Про громадянство України» такого змісту:

– пункт 3 – неможливості безпідставного позбавлення громадянина України громадянства України. Не допускається позбавлення громадянства України за расовими, етнічними, релігійними або політичними ознаками;

– пункт 4 – можливості зміни громадянства України на підставах та у порядку, що передбачені цим Законом;

– пункт 6 – заборони дискримінації громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України;

– пункт 7 – збереження громадянства України незалежно від місця перебування чи проживання громадянина України, а тож у разі його виїзду з України або виїзду на постійне чи тимчасове проживання за межі України.

13. Доведено, що питання реалізації захисту громадянства України, а відтак українських громадян, які постійно перебувають на тимчасово окупованій території України, потребує не лише внутрішньополітичного вирішення, а й міжнародного втручання, що обумовлює створення нових та удосконалення існуючих правових форм і засобів захисту прав і свобод українських громадян з огляду, зокрема, на принципі громадянства як консолідуючої ідейної спрямованості правової оцінки порушення прав і свобод українських громадян з боку Російської Федерації за обставин тимчасової окупації частини державної території.

14. Аргументовано, що проблема реалізації захисту громадянства України має довгострокову перспективу, а тому вона вимагає концентрованого дуалізму, зокрема, концептуально-національного та конструктивно-міжнародного підходу.

15. Запропоновано, що концептуально-національний підхід як самостійний та основоположний у реалізації захисту громадянства України має передбачати:

1) вироблення нової нормативно-законодавчої бази, яка має узгоджуватися із реалізацією загальноєвропейських принципів громадянства;

2) доповнення статті 2 Закону України «Про громадянство України» таким принципом – «невизнання за громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства набутого на тимчасово окупованій території України громадянства (підданства) іншої держави або держав»;

3) доповнення статті 9 Закону України «Про громадянство України» положенням такого змісту – «до громадянства України не приймається особа, яка: відкрито, публічно заперечує тимчасову окупацію частини території України; своїми діями підтримувала чи безпосередньо брала участь в окупації такої території державою, визнаною Верховною Радою України як держава-агресор або держава-окупант»;

4) розробку та впровадження Концепції державної правової політики у сфері реалізації захисту громадянства України від зовнішніх загроз, що формується внаслідок системної, науково обґрунтованої діяльності держави і громадських об'єднань, спрямованої на упорядкування правової сфери, та яка за своїм інструментарієм здатна юридично оптимізувати процес формування й реалізації правової політики під час підготовки та прийняття правотворчих і правозастосовних рішень та зорієнтувати його учасників на цілеспрямовану діяльність на основі науково обґрунтованих механізмів, засобів і принципів із досягнення стратегічних цілей і тактичних завдань держави у реалізації такого захисту.

16. Зосереджено увагу на тому, що конструктивно-міжнародний підхід зумовлений участю України у міжнародних урядових організаціях та приєднанням до міжнародних угод, а також надає ряд можливостей використовувати міжнародну правозахисну мережу як додатковий дієвий інструментарій впливу на захист громадянства за обставин тимчасової окупації частини державної території. Також системно схематично сформульовані конкретні напрями міжнародної діяльності України щодо захисту національного громадянства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кінаш Н. Б. Сучасні наукові напрями дослідження принципів громадянства в умовах російської агресії. *Юридична Україна*. 2017. № 11–12. С. 14–21.

2. Кінаш Н. Б. Принципи громадянства як фактор забезпечення національної безпеки України. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 63–66.

3. Кінаш Н. Б. Міжнародно-правові акти про принципи громадянства та їх дія на тимчасово окупованій території України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 393–404.

4. Кінаш Н. Б. Аналіз концептуальних підходів до методології принципів громадянства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 213–222.
5. Кінаш Н. Б. Принципи громадянства: умова стабільного існування держави. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 4. С. 17–23.
6. Кінаш Наталия. Принцип сохранения гражданства Украины. *Международный научно-практический правовой журнал «Legea și viața» («Закон и Жизнь»)*. 2018. № 9/2 (321). С. 79–82.
7. Кінаш Н. Б. Принципи громадянства України в контексті європейської інтеграції. *Конституційна реформа в Україні: досвід, проблеми, перспективи* : матеріали круглого столу, присвяченого 17-й річниці прийняття Конституції України, спецвип. (м. Київ, 25 черв. 2013 р.). Київ, 2013. С. 94–96.
8. Кінаш Н. Б. Правове значення принципів громадянства. *Наукові здобутки молодих науковців-правоохоронців* : тези доп. підсумкової наук.-теорет. конф. (м. Київ, 28 берез. 2014 р.). Київ, 2014. С. 66–67.
9. Кінаш-Рібун Н. Б. Правові реалії подвійного громадянства для кримчан в Україні. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності*: теоретичні та практичні аспекти : тези VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. у рамках відзначення Всеукраїнського тижня права, присвяченого річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дню прав людини (м. Київ, 24 груд. 2015 р.). Київ, 2015. С. 96–97.
10. Кінаш Н. Б. Принцип можливості зміни громадянства. *Верховенство права як гарантія конституційного ладу* : матеріали засідання наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 5 груд. 2019 р.). Київ, 2020. С. 85–87.

АНОТАЦІЯ

Кінаш Н. Б. Реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні: конституційно-порівняльне дослідження. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

Дисертацію, у порівняльному аспекті з національними принципами громадянства, присвячено реалізації в Україні визнаних Радою Європи та відображених у главі II Європейської конвенції про громадянство загальних принципів, що стосуються громадянства фізичних осіб. Ці принципи пропонується вважати «загальноєвропейськими принципами громадянства». Проаналізовано міжнародно-правові стандарти та національні законодавчі положення, які орієнтовані на унормування принципів громадянства. Удосконалено розуміння терміна «принципи громадянства» та сформульовано авторське розуміння терміна «загальноєвропейські принципи громадянства». Здійснено конституційно-порівняльну характеристику загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України. Доведено

необхідність реалізації захисту громадянства України від зовнішніх загроз. Сформульовано та викладено пропозиції щодо інноваційної правової модернізації певних актів законодавства України та їх гармонізації з відповідними міжнародно-правовими нормами.

Ключові слова: загальноєвропейські принципи громадянства, принципи громадянства, право на громадянство, примусове громадянство, захист громадянства.

АННОТАЦИЯ

Кинаш Н. Б. Реализация общеевропейских принципов гражданства в Украине: конституционно-сравнительное исследование. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2020.

Диссертация, в сравнительном аспекте с национальными принципами гражданства, посвящена реализации в Украине признанных Советом Европы и отражённых в главе II Европейской конвенции о гражданстве, общих принципов, касающихся гражданства физических лиц. Данные принципы предлагается считать «общеевропейскими принципами гражданства». Проанализированы международно-правовые стандарты и национальные законодательные положения, ориентированные на нормирование принципов гражданства. Усовершенствовано понимание термина «принципы гражданства» и сформулировано авторское понимание термина «общеевропейские принципы гражданства». Проведена конституционно-сравнительная характеристика общеевропейских принципов гражданства и Украины. Доказана необходимость реализации защиты гражданства Украины от внешних угроз. Сформулированы и изложены предложения по инновационной правовой модернизации определенных актов законодательства Украины и их гармонизации с соответствующими международно-правовыми нормами.

Ключевые слова: общеевропейские принципы гражданства, принципы гражданства, право на гражданство, принудительное гражданство, защита гражданства.

SUMMARY

Kinash N. B. Realization of pan-European Principles of Citizenship in Ukraine: Constitutional and Comparative Research. – *On the rights of the manuscript.*

Dissertation for obtaining the scientific degree of the Candidate of Legal Sciences in speciality 12.00.02 – The Constitutional Law; Municipal Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

In the dissertation in the comparative aspect with the national principles of citizenship, a theoretical generalization and a new solution to the scientific problem

of conceptual issues of realization of pan-European principles of citizenship in Ukraine are made. The adaptation of national legislation to new international legal realities and trends, including the implementation of new European concepts in the field of citizenship, is an approximation of the Ukrainian legal system to the European standards of legal regulation of relations in this field, which leads to the introduction of new terms in Ukrainian legal science, in particular – pan-European principles of citizenship. The comparative and legal analysis of acts in the field of citizenship of international character, normative and legal provisions of Ukraine and to a certain extent, taking into account the factor of temporarily occupied territory and the problem of protection in this territory of its own citizens, in the comparative dimension of the legislation of the Russian Federation is also carried out. The results of this analysis show that Ukrainian legislation is more focused on the systematic protection of national citizenship, for this purpose Ukraine has adopted a number of legal acts on the protection of its citizens in the temporarily occupied territory. From a new point of view, a theoretical analysis of the understanding of «principles of citizenship» through the doctrinal views of «principles of law» is conducted. The correlation between «principles of law» and «principles of citizenship», their similar and distinctive features is determined. The process of meaningful philosophical, theoretical, legal and constitutional legal formulation of the term «principles of citizenship» is revealed. On this basis, an improved approach to understanding the «principles of citizenship» is represented, which is conditioned by the objective laws of formation and development of legal connection between an individual and the state and systematically incorporated into the normative-legal prescriptions of a fundamental, imperative nature, formally enshrined in the established legal forms and determining the content and focus of the legal regulations of relations in citizenship. A common concept of «pan-European citizenship principles» is offered – as recognized by the Council of Europe and formally reflected in the European Convention on Citizenship, unified and functionally generalized principles regarding the nationality of individuals whose national relations are governed by nationality. The focus is on the fact that the differentiated pan-European principles of citizenship and Ukraine are closely interconnected and interdependent, forming an institutionalized system which, taking into account the legitimate interests of the individual and the state, constructively formulates the political and legal requirements, the totality of which ensures integrity and stability of the national institute of citizenship. The comparative characterization of national principles of citizenship with the content of pan-European principles concerning citizenship of individuals, as well as, to a certain extent, of the Russian Federation, has highlighted the separate theoretical and legal problems of each of the principles of citizenship of Ukraine. On this basis, gaps and shortcomings are identified, and possible directions for legislative improvement of national principles of citizenship are outlined. It is proved that the issue of the protection of the citizenship of Ukraine, and therefore of its own citizens, who are permanently occupied in the territory occupied temporarily, requires not only internal political solution, but also international intervention, which leads to the creation of new and improvement of the existing legal forms and means of protection of our rights and freedoms of our citizens, based, in particular, on the

principles of citizenship as a consolidating ideological orientation of the legal assessment of violations of Ukrainian rights and freedoms. It is argued that the problem of realizing the protection of Ukrainian citizenship, in particular in the temporarily occupied territory, requires a concentrated dualism, in particular, of a conceptually national and constructive and international approach. The conceptual and national approach envisages: 1) development of a new regulatory framework, which should be consistent with the implementation of pan-European citizenship principles; 2) amendments to a number of articles of the Law of Ukraine «On Citizenship of Ukraine»; 3) development and implementation of the «Concept of State Legal Policy in the Field of the Protection of Citizenship of Ukraine against External Threats». The importance of a constructive and international approach, which is conditioned by Ukraine's participation in international governmental organizations and adherence to international agreements, provides a number of opportunities to use the international human rights network as an additional effective tool for influencing the protection of citizenship under the circumstances of the temporarily occupied territory of Ukraine. Therefore, specific possible directions of Ukraine's international activity on protection of national citizenship are systematically formulated. Based on the international standards in the field of citizenship, set out in the European Convention on Citizenship, which is one of the promising factors of regional strategic stability and the direction of modern legal modernization, specific proposals and recommendations for improving the national institute of citizenship which creates the theoretical and methodological basis for harmonizing the legislation of Ukraine with the legislation of other member states of the Council of Europe on citizenship are established.

Key words: pan-European principles of citizenship, principles of citizenship, right to citizenship, forced citizenship, protection of citizenship.